

LA DIFUSIÓ DE LA GEOGRAFIA A ESPANYA A LA FI DE LA DÈCADA 1910-1920: EL SUPLEMENT D'HISTÒRIA I GEOGRAFIA DEL DIARI "EL SOL"

L'objecte de la comunicació que es presenta és mostrar un panorama clarificador de la difusió de la Geografia espanyola a la fi dels anys deu i la primera dels vint. Hem fet servir, com a mitjà fonamental per portar a terme aquesta empresa, els articles apareguts al suplement de Geografia i Història del diari "El Sol" entre el desembre del 1917 i el gener del 1920, que han estat degudament classificats i recollits a la ressenya bibliogràfica adjunta.

"El Sol" neix al llindar dels anys vint, que es pot considerar com la dècada de l'apogeu de les grans empreses periodístiques.

Amb el suport prestat per la Compañía Papelera i per l'empresari Urgoiti, amb experiència en diaris de la talla d'"El Imparcial", el diari té un finançament prou folgat per permetre's la compra de maquinària moderna i la creació d'una xarxa de corresponsals eficaços (Salvador de Madariaga, Joaquín Montaner i Ortega y Gasset, entre d'altres). El seu format clar, la seva organització encertada en les seccions, així com la seva informació i els seus comentaris, el van avalar aviat com el diari espanyol de més qualitat de l'època.

Pel que fa al seu contingut, es nota a tots els seus números un desig de trencar amb la vella Espanya, oligàrquica i de cacics. Per això, el diari no només es converteix en el parlament de totes les forces progressistes del país, sinó que inicia, des de la seva fundació, una intensa tasca pedagògica que podríem denominar d'informació-formació.

En aquest sentit, "El Sol" participa tant del regeneracionisme com de la continuació del moviment krausista. Sota el primer aspecte englobem totes les reac-

cions de caràcter fonamentalment polític: la consciència de la problemàtica del país, la necessitat de crear un nou ordre social i polític i la conveniència d'evitar un esclat revolucionari, tot propiciant, en canvi, un procés de reformes de les institucions de l'Estat.

Pel que fa als continuadors del moviment krausista, les preocupacions filosòfiques i metodològiques del krausisme de l'època de Giner de los Ríos certament han passat a un segon pla (Eloy Terrón, 1969; i Elías Díaz, 1973). En aquesta etapa es nota una preocupació constant per l'elevació del nivell cultural dels espanyols i pel desplegament de les activitats científiques. La tasca dels suplementes va adreçada en aquesta direcció.

Els suplementes, dedicats a pedagogia i instrucció pública –dilluns–, a biologia i medicina –dimarts–, a ciències socials –dimecres–, a història i geografia –dijous–, a enginyeria i arquitectura –divendres–, a dret i legislació –dissabte–, i a agricultura i ramaderia –diumenge–, aprofundien les últimes informacions sobre els temes tractats i formaven l'opinió de tots els lectors interessats. La coexistència d'aquests dos fins, populista i intel·lectual, més patent l'últim que no el primer, va ser, evidentment, difícil, cosa que, juntament amb l'elevat preu del diari, explica en gran part la seva escassa tirada (menys de 80 000 exemplars).

L'ideari progressista d'"El Sol" mor el 1931, fruit de les pressions d'Alfons XIII contra un diari obertament antimonàrquic i republicà. L'amenaça de pressions econòmiques, fetes des de la corona contra la *Papelera*, obliguen Urgoiti a vendre les accions d'"El Sol", que ràpidament són comprades per un grup de fidels monàrquics.

El suplement d'Història i Geografia surt puntualment el primer dijous després de la fundació del diari, l'1 de desembre de 1917. La seva aparició és pràcticament constant durant els primers dos anys. Tanmateix, la seva assídua publicació és interrompuda el gener de 1920, i el substitueix, sense cap explicació de la direcció, un suplement dedicat al cine. Després d'aquesta data ja no torna a sortir.

Malgrat que tots els suplementes tenien un sol full (llevat el de ramaderia i agricultura, que podríem considerar el suplement en el sentit actual de la paraula), la seva estructura era variada. Es componien d'un article principal a tres o quatre columnes, una secció, anomenada "Libros y revistas", on es comentaven llibres o articles d'Història i Geografia, i una última columna anomenada "Libros recibidos", que recollia bibliografia interessant, que algunes vegades es comentava després a la secció "Libros y revistas". El repartiment entre els temes d'Història i els de Geografia era exactament equitatiu, sobretot pel que fa als articles.

El suplement era dirigit per Alfonso Reyes, director del *Centro de Estudios Históricos*, per als temes d'Història, i per J. Dantín Cereceda, pel que fa a la Geografia.

Dantín Cereceda (1881-1943) va ser, com se sap, un geògraf de sòlida formació científica. Llicenciat en Ciències Naturals, va accedir a la càtedra d'Agricultura a Baeza, el 1922 va aconseguir l'anàloga de l'*Instituto de San Isidro* de Madrid, que va compartir anys més tard amb la càtedra de Geografia històrica de l'*Escuela Social*.

Al llarg de la seva vida va publicar més

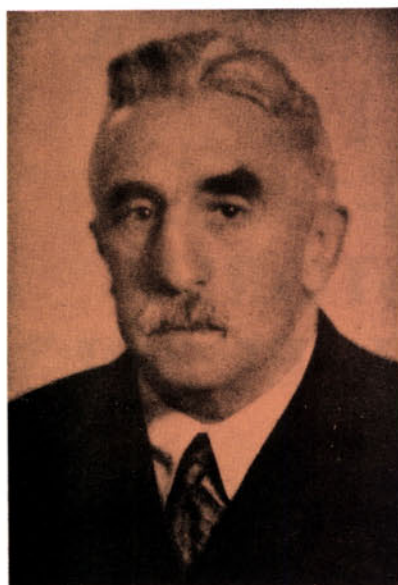

Foto 1: Juan Dantín Cereceda

de quatre-cents treballs i diverses obres de considerable importància dins la Geografia espanyola de l'època, entre les quals cal citar *Síntesis fisiográfica de la Península Ibérica* (1912) i *Ensayo acerca de las regiones naturales de España* (1922). La seva vàlua científica el converteix en un personatge imprescindible en la majoria de les societats i comissions científiques, motiu pel qual fa nombrosos viatges.

La direcció de Dantín Cereceda pel que fa als articles de Geografia va donar al suplement un caràcter únic quant a objectius i mètodes, sense que al llarg dels dos anys s'apreciés cap tendència geogràfica diferent. Hi va ajudar en bona mesura el fet que la majoria dels articles portessin la seva signatura, tret de les excepcions de set articles (núms. 10 a 16), escrits pel biòleg Mairano Potó, i dos més, mancats d'interès, dels professors A.Revenga Carbonell (50) i A. Reyes (51). El predomini de Dantín Cereceda també es nota a la secció "Libros y revistas", on la seva firma gairebé acompanya la totalitat dels comentaris.

Per tot això, el suplement ens proporciona, de forma molt directa, una imatge esbiaixada del concepte de Geografia, sense que s'hi noti el pes d'altres corrents espanyols que poguessin haver existit a l'època. Tanmateix, la seva anàlisi detallada ens ha de permetre no només completar el nostre coneixement sobre el

pensament de Dantín Cereceda, sinó captar també, d'una manera directa, les aportacions i les aplicacions de la Geografia a la societat del moment.

Els 51 articles publicats al suplement han estat classificats en set grups temàtics:

1. Concepte i mètode de la Geografia.
2. Geologia i geomorfologia.
3. Climatologia.
4. Geografia de les nacionalitats.
5. Regions naturals.
6. Cartografia i estadística.
7. Altres articles.

Alguns d'aquests articles constitueixen una síntesi atapeïda de realitzacions anteriors. Així, els escrits classificats al primer grup provenen en part de la memòria presentada el 1915 per J. Dantín Cereceda a la *Junta de Ampliación de Estudios* amb el títol d'"Evolución y concepto actual de la Geografía Moderna". Igualment, alguns escrits sobre la geomorfologia i la climatologia de la península provenen de la "Síntesis fisiográfica de la Península Ibérica", editada per primera vegada el 1912.

La majoria dels articles, però, constitueix un preludi de futurs treballs a realitzar pel geògraf espanyol. Aquest és el cas dels articles englobats sota l'epígraf de regions naturals, que serien recollits i reelaborats pel mateix autor en el seu *Ensayo acerca de las regiones naturales de España*, publicat el 1922, al pròleg del qual escriu: "lo que en páginas siguientes se contiene es, en parte, síntesis primeriza, no del todo elaborada, de algunos trabajos anteriores de su autor, aparecidos, entre otras publicaciones, en "El Sol" y en su página especial de Historia y Geografía. En parte también y mayor que la primera (edición) era hasta ahora inédito".

El mateix s'ha de dir dels treballs referents a les diferents nacionalitats europees, que van ser recollits pocs anys més tard als toms II i III de la seva *Geografía Moderna* (1923), on es fa una anàlisi descriptiva de les diferents nacions del continent eurasiàtic i americà.

Així, doncs, cal dir que la majoria dels articles apareguts al suplement d'"El Sol" constitueixen una primícia dels importants treballs que aquest geògraf espanyol desplegarà en anys posteriors.

En el primer conjunt d'articles, els anomenats de concepte i mètode de la geografia, Dantín es proposa clarament dos fins paral·lels. D'una banda, divulgar

per al lector espanyol de l'època les fites més importants de la història del pensament geogràfic, i, de l'altra, difondre allò que l'autor anomena la "nova geografia". La nova geografia és evidentment la que es fa als EUA, a Alemanya i, recentment, a França: "tenemos hoy la clara impresión de que a partir de fecha relativamente reciente venimos asistiendo a la creación y elaboración de una nueva Geografía [Humboldt, Ritter, Richtofen, Davis] fruto sazonado en todas partes, sólo en brote en España" (1).

En aquest punt, l'autor fa una crítica de la situació de la disciplina a Espanya, on distingeix tres variants: la Geografia històrica, convertida en auxiliar de la Història; la Geografia política, que defineix com a especialització d'aquesta última en limitar-se exclusivament al moment actual de la Història; i la Geografia estadística, consistent en la mera enumeració de localitzacions i dades sense cap grau de relació.

La proposta de Dantín és certament la d'impulsar una Geografia física i una Geografia humana que adquireixin sentit per elles mateixes. Per aconseguir aquest objectiu, subordina la Geografia humana a la Geografia física, i aquesta última al domini de les ciències naturals, aspecte que considera fonamental.

Es tracta, per tant, d'una concepció ambientalista derivada de la necessitat de sustentar la disciplina en les ciències naturals, que constituïran una garantia segura de científicitat.

En aquest sentit, Dantín és especialment clar pel que fa al mètode, el qual no ha de limitar-se a una mera descripció de fets sinó que ha de cercar lleis universals com a forma d'interpretar els fenòmens geogràfics que s'esdevenen en la realitat: "La geografía presente, lo contrario parecería reñido con su educación científica y su actual concepción, no se limita a describir: después de obtener los rasgos dominantes, explica e interpreta, buscando las leyes con el rigor del que especula".

La geografia és, doncs, per a Dantín una única disciplina que s'ha de regir, tant en el seu vessant físic com en l'humà, pel mateix mètode científic.

Dantín Cereceda coneix àmpliament la concepció possibilista, com ho demostra a l'article *El geógrafo Vidal de la Blache* (8), amb data del 18 d'abril, publicat, per tant, després de la mort recent de l'investigador francès, on el geògraf espanyol es

Abd III - N.º 369. **El Sol** Jueves, 17 de Julio de 1919

HISTORIA Y GEOGRAFÍA

ESTADO ACTUAL DE LA GEOGRAFÍA BOTÁNICA

Un interesante artículo del profesor Llorente de la Torre, director del Jardín Botánico de Madrid, sobre el estado actual de la geografía botánica en España y en el extranjero. El autor analiza la evolución de esta ciencia, desde sus orígenes hasta el presente, y destaca los principales trabajos realizados en el campo de la geografía botánica en España y en el extranjero. El artículo es muy interesante por la claridad con que se expone el estado actual de esta ciencia y por la importancia que se le concede.

UNA SALIDA DE SUIZA AL MAR

Esta villa de la zona suiza, que se encuentra en la frontera con Francia, es una de las más interesantes de la zona. Su historia es muy curiosa y su geografía es muy peculiar. El autor describe la villa y su entorno, y destaca la importancia que esta villa tiene para la zona.

ETNOGRAFÍA DE LOS YUGOSLAVOS

La etnografía de los yugoslavos es una de las más interesantes de la zona. El autor describe la cultura y la historia de los yugoslavos, y destaca la importancia que esta etnografía tiene para la zona.

LIBROS Y REVISTAS

Resumen de los libros y revistas publicados en el campo de la geografía y la historia.

NUMANCIA

Sociedad Anónima de Seguros Marítimos

SEGUROS MARÍTIMOS Y DE GUERRA

Representantes en los principales puertos

Apartado de Correos núm. 664. Teléfono 4.024

Dirección Telefónica y Telefónica: "SECUR"

Domicilio social: AVENIDA CONDE DE PEÑALVER, 13 - Madrid

TERMAS PALLARÉS

GRAN CASINO-TEATRO ALHAMA DE ARAGON

Foto 2: Página de historia i geografia del diari "El Sol"

manté en el més pur determinisme, tal com ho suposa el suport donat a la sèrie d'articles de M. Potó amb l'expressiu títol d'*El moldeamiento de la vida por el medio*.

La geomorfologia i la geologia són per a Dantín els fonaments científics de la disciplina geogràfica. Al suplement d'"El Sol" apareixen, en efecte, una gran varietat de temes referents a aquesta secció, alguns dels quals de caràcter detallista, fet que contrasta amb altres seccions, que tenen un caràcter més monogràfic.

Dantín Cereceda comenta i escriu sobre la tectònica, la sismologia, el gla-

cialisme i una sèrie de monografies geològiques sobre territoris concrets de la península. Cal destacar que, en aquests estudis de Geografia física, incorpora les teories evolucionistes del geògraf W.M. Davis en la seva concepció del relleu.

Respecte als articles i a la bibliografia comentada sobre climatologia i biogeografia, cal destacar tres finalitats precises.

De primer, el comentari d'una bibliografia d'ús exclusiu de geògrafs i generalment referida a temes de climatologia dinàmica (75) —molt en boga després de les recents aportacions sobre dinàmica atmosfèrica fetes per l'escola noruega—,

monografies (78), o sobre estacions llunyanes però ben conegudes pels geògrafs (76).

Després, hi hauria els anuaris meteorològics publicats recentment com a font útil per a tot aquell que s'interessi per aquests temes.

I, finalment, encara, els articles referents a temes que afecten el ciutadà normal i especialment l'agricultor. Aquest *aspecte de la climatologia i l'agricultura* sembla interessar la direcció del diari, que, a part del suplement dominical, publica una sèrie de dades meteorològiques d'estacions espanyoles, amb l'objectiu manifestat pel diari d'informar els agricultors sobre l'estat del temps. En aquesta mateixa línia de saber per a preveure, Dantín Cereceda escriu dos articles sobre el gebre i la boira.

De totes les seccions analitzades, la denominada Geografia de les nacionalitats potser sigui la més interessant i més viva de les publicades. Els temes de Geografia política que apareixen al suplement se centren en dos fets: la reestructuració de les fronteres després de la Primera Guerra Mundial i el protectorat conjunt franco-espanyol del Marroc.

Després de la signatura de la conferència de la pau, el 1919, es mantenen importants desajustos fronterers i etnogràfics sobre els quals la Geografia centrà la seva atenció i als quals intentarà d'aportar solucions.

Una sèrie d'articles que escriu Dantín Cereceda a "El Sol" són estudis monogràfics de nacionalitats, no d'Estats. Hi fa una descripció del territori habitat per aquests pobles en base als següents paràmetres: extensió, relleu, hidrografia, clima, vegetació, demografia i etnografia; ordre que es corresponia amb una clara jerarquia de dependència. Aquests estudis de nacionalitats serviran de fonament per a l'aplicació de la Geografia a la majoria dels problemes fronterers.

Ens trobem llavors amb una geografia enormement activa: no es limita exclusivament a informar, sinó que proposa solucions a la problemàtica geopolítica del moment.

Dantín Cereceda comença per assenyalar l'artificiositat d'algunes fronteres en què nació i Estat no coincideixen, i preveu la seva inestabilitat. Proposa com a característica diferenciadora d'una nacionalitat l'estudi de les regions naturals i l'anàlisi etnogràfica i demogràfica

com a mitjà per arranjar els conflictes entre nacions: metodologia que ell mateix aplica a l'article titulat *La propiedad de la costa dalmata* (34).

El tema del proteccionisme espanyol al Marroc és secundari respecte a les conseqüències geopolítiques de la Primera Guerra Mundial; no hi ha cap article sobre aquesta qüestió, només dos llibres comentats (89 i 90). Tanmateix, sembla que el públic espanyol estava molt atent als naixents moviments insurgents de les càbiles i, en definitiva, a la pèrdua d'estabilitat en aquella colònia. N'és una prova la petició pels lectors de bibliografia (119), que la direcció del diari satisfà ràpidament.

Sobre el tema de les regions naturals, "El Sol" publica set articles (36 a 42) firmats per Dantín Cereceda. Al primer, *El sentimiento geográfico del regionalismo*, Dantín es pronuncia en contra d'una limitació de les regions, i indica que: "los elementos y factores originarios de la conciencia nacional son ciertamente en primer término la comunidad del lugar geográfico del que nacen las costumbres, y la analogía de intereses y sentimientos".

Ens trobem per tant davant un concepte similar al del mode de vida explanat per Vidal de la Blache, però sense cap possibilitat de decisió humana i, en canvi, sota l'influx predominant del medi geogràfic.

Es tracta en definitiva d'una postura oposada a la utilització de la Història com a instrument d'investigació, ja que per a Dantín tot fet històric té unes arrels geogràfiques: "la historia es el agua que fluye; la geografía, el oculto depósito del que mana" (36).

Com en el tema de les nacionalitats, Dantín s'oposa a una divisió administrativa en províncies tal com la feta a Espanya, perquè la considera no natural i, per tant, no geogràfica. L'autor es trobaria llavors en la mateixa línia crítica de nombrosos intel·lectuals espanyols davant la divisió administrativa de Javier de Burgos.

Postula, en síntesi, una divisió en 17 regions naturals sota criteris exclusivament fisiogeogràfics; distingeix, dintre aquestes grans unitats, diferents comarques naturals (43).

En conclusió, valorem positivament la

tasca d'"El Sol" a l'hora de difondre els temes més importants per a la Geografia espanyola del moment. Els seus articles i informes posen el lector espanyol en contacte amb els coneixements i problemes més colpidors del moment: les conseqüències geopolítiques de la guerra, el protectorat marroquí, la divisió regional, la climatologia en relació a l'agricultura, etc. Constitueix així una veritable contextualització de la geografia vigent.

Gran part de l'èxit d'aquesta tasca es deu a la codirecció del suplement de Dantín Cereceda, que al llarg dels seus escrits es defineix com un geògraf naturalista i de metodologia clarament positivista.

Desitjo agrair la col·laboració oferta pel Departament d'Història Contemporània d'Espanya que em va permetre la lliure utilització dels seus, recentment adquirits, microfilms sobre el diari "El Sol", i a la Hemeroteca Nacional de Madrid que va facilitar a la Revista Catalana de Geografia el negatiu sobre el diari "El Sol" per a ser publicat.

Agustín Gámir

Llicenciat en Geografia
Becari del Departament
de Geografia Humana de la
Universitat Complutense de Madrid

Ressenya bibliogràfica. Articles i bibliografia comentada al suplement d'Història i Geografia del diari "El Sol" (desembre de 1917-gener de 1920)

En aquesta ressenya bibliogràfica s'ha cregut oportú no respectar l'ordre cronològic en què van aparèixer els articles, sinó, altrament, fer una classificació temàtica de tota la informació apareguda al diari "El Sol".

A continuació exposem un resum de les revistes esmentades en aquest diari:

"Annales de Géographie": 54,76,79,95,96,109.

"Comptes Rendus de l'Académie des Sciences": 58,59,67, 71,72,75,100.

"La Géographie": 53,78,88.

"La Nature": 52,84.

"Scientia": 80.

"Geographical Review": 89,91,93,97,99.

"Geographical Journal": 98.

"Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural": 60,62,65,66,110.

"Boletín de la Real Sociedad Geográfica": 80,90,92,107.

"Rev. Real Academia de las Ciencias Exactas y Físicas": 74 bis, 113.

"Trabajos del Museo de Ciencias Geológicas": 64,70.

"La Lectura": 101.

"Madrid Científico": 103.

"Quaderns d'Estudi": 104.

"Rev. Castellana": 115.

Articles

Conceptes i mètodes de la Geografia

1. *Concepto presente de la Geografía Moderna I.* J. DANTÍN CERECEDA. 3-4-1919.
2. *Concepto presente de la Geografía Moderna II. La Geografía en la Edad Media.* J. DANTÍN CERECEDA. 24-4-1919.
3. *Concepto presente de la Geografía Moderna III. La Geografía del Renacimiento.* J. DANTÍN CERECEDA. 29-5-1919.
4. *Concepto presente de la Geografía Moderna IV.* J. DANTÍN CERECEDA. 26-6-1919.
5. *Concepto presente de la Geografía Moderna V. Alejandro de Humboldt.* J. DANTÍN CERECEDA. 13-11-1919.
6. *Estado actual de la Geografía Botánica I.* J. DANTÍN CERECEDA. 17-7-1919.
7. *Estado actual de la Geografía Botánica II.* J. DANTÍN CERECEDA. 24-7-1919.
8. *El geógrafo Vidal de la Blache.* J. DANTÍN CERECEDA. 18-4-1918.
9. *El geólogo P. Chaffot.* J. DANTÍN CERECEDA. 24-7-1919.
10. *La Geografía de la vida.* Mariano POTÓ. 3-10-1918.
11. *La Geografía de la vida. La ecología.* M. POTÓ. 12-12-1918.
12. *El moldeamiento de la vida por el medio I.* M. POTÓ. 25-9-1919.
13. *El moldeamiento de la vida por el medio II.* M. POTÓ. 13-11-1919.

14. *El moldeamiento de la vida por el medio III.* M. POTÓ. 20-11-1919.
15. *El moldeamiento de la vida por el medio IV.* M. POTÓ. 27-11-1919.
16. *El moldeamiento de la vida por el medio V.* M. POTÓ. 15-1-1920.

Geologia i geomorfologia

17. *La juventud de la Tierra. Halagadoras promesas.* J. DANTÍN CERECEDA. 5-9-1918.
18. *Los terremotos sentidos en España durante los años 1916-1917.* J. DANTÍN CERECEDA. 3-7-1919.
19. *Reproducción interesante.* J. DANTÍN CERECEDA. 25-9-1919.
20. *Los macroclimas del S.E. de España.* J. DANTÍN CERECEDA. 25-9-1919.
21. *Levantamiento reciente de la Meseta Central de la Península.* J. DANTÍN CERECEDA. 15-1-1920.

Climatologia

22. *Las escarchas de 1915 en España.* J. DANTÍN CERECEDA. 7-8-1919.
23. *Las nieblas de España de 1916.* J. DANTÍN CERECEDA. 14-8-1919.
24. *Las corrientes marinas y las minas a la deriva.* J. DANTÍN CERECEDA. 14-8-1919.

Geografia de les nacionalitats

25. *La Geografía de las nacionalidades.* J. DANTÍN CERECEDA. 14-2-1918.
26. *Las nacionalidades de Austria-Hungría.* J. DANTÍN CERECEDA. 7-11-1918.

27. *La futura Alemania*. J. DANTÍN CERECEDA. 28-11-1918.
28. *Los eslavos de Hungría meridional*. J. DANTÍN CERECEDA. 19-12-1918.
29. *La gran Servia*. J. DANTÍN CERECEDA. 26-12-1918.
30. *Polonia*. J. DANTÍN CERECEDA. 30-1-1919.
31. *La gran Rumania*. J. DANTÍN CERECEDA. 27-2-1919.
32. *Etnografía de los yugoslavos*. J. DANTÍN CERECEDA. 17-6-1919.
33. *Magiars y rumanos*. J. DANTÍN CERECEDA. 31-7-1919.
34. *La propiedad de la costa dalmata*. J. DANTÍN CERECEDA. 6-2-1919.
35. *Los geógrafos y la Conferencia de la Paz*. J. DANTÍN CERECEDA. 10-6-1919.

Regions naturals

36. *El sentido geográfico del regionalismo*. J. DANTÍN CERECEDA. 26-9-1918.
37. *Las regiones naturales de España. I*. J. DANTÍN CERECEDA. 21-3-1918.
38. *Las regiones naturales de España. II*. J. DANTÍN CERECEDA. 11-4-1918.
39. *Las regiones naturales de la Península Ibérica. III*. J. DANTÍN CERECEDA. (Inclou un mapa). 29-8-1918.
40. *Las regiones naturales de España. IV Asturias*. J. DANTÍN CERECEDA. 27-6-1918.
41. *Las regiones naturales de España. La Alcarria*. J. DANTÍN CERECEDA. 8-1-1920.
42. *El carácter de la población mediterránea*. J. DANTÍN CERECEDA. 25-7-1918.

Cartografia i estadística

43. *El relieve de España. Estado actual de la carta topográfica*. J. DANTÍN CERECEDA. 10-1-1918.
44. *Estado actual de la cartografía*. J. DANTÍN CERECEDA. 28-8-1919.
45. *Nuevas hojas del M.T.N.* J. DANTÍN CERECEDA. 25-9-1919.
46. *Plano topográfico de La Granja*. J. DANTÍN CERECEDA. 21-8-1919.
47. *Las horas y los meridianos de Górlitz y de Puebla Tormesa*. J. DANTÍN CERECEDA. 9-5-1918.
48. *Cuarto centenario del primer viaje alrededor del mundo*. J. DANTÍN CERECEDA. 18-9-1919.
49. *El censo de población*. Antonio MIQUEL. 31-3-1920. Suplement de Ciències socials i econòmiques.

Altres articles

50. *Miscelánea geográfica*. A. REVENGA CARBONELL. 13-6-1918.
51. *La musa de la Geografía*. A. REYES. 11-7-1918.

Llibres i revistes comentades

Concepte i mètode de la Geografia

52. *Un precursor en Geologia, Hehnstaedt*. "Rev. La Nature", 12-1-1918. n° 2.311. Comentat per J.D.C. 31-1-1918. Article escrit per DELAUNAY.
53. *Le Père de Foucault*. A. BERNARD. "Rev. La Géographie", XXXI n° 5, set. 1918, París. Comenta J.D.C. 7-3-1918.
54. *P. Vidal de la Blache 1845-1918*. GALLOIS. "Rev. Annales de Géographie", any XXVII n° 147. Comenta J.D.C. 27-6-1918.

Compendis de Geografia

55. *Compendio de Geografia Universal*. I. CROSELLES. Comenta J.D.C. 4-4-1918.

56. *Geografia física y astronómica*. P. VILA i *Geografia Universal y Geografia de España y Portugal*. P. VERA. Toms I, II, III, Barcelona, 1915. Comenta J.D.C. 20-6-1918.
57. *Geografía. Guía y plan para su estudio*. Edit. Patronato de huérfanos, Madrid, 1918. R. BELTRAN i ROZPIDE. Comenta J.D.C. 25-7-1918.

Geologia i Geomorfologia

58. *Contribución al conocimiento de la tectónica de Asturias: la significación de los milonites de Arnao*. TERMIER. "Comptes rendus de l'Académie des Sciences". Tom CLXVI. París 1918. Comenta J.D.C. 16-5-1918.
59. *Contribuciones al conocimiento de la tectónica de Asturias: pliegues hercinianos, pliegues pirenaicos, acarreo nummulítico y acarreo postnummulítico*. TERMIER. "Comptes rendus de l'Académie des Sciences". Tom CLXVI, pàgs. 793-799. Comenta J.D.C. 18-7-1918.
60. *El terremoto de 1504 en Carmona y Los Alcares, con nota adicional del Sr. H. Pacheco*. BOUSAR. "Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural", tom XVIII. Pàgs. 115-126. Comenta J.D.C. 18-4-1918.
61. *Sismología pura y sismología aplicada*. N. NEUMANN. Comenta J.D.C. 23-10-1919.
62. *Las erupciones de fecha histórica en Canarias*. FERNÁNDEZ NAVARRO. "Memorias de la Real Sociedad española de Historia Natural". Comenta J.D.C. 18-12-1919.
63. *Estudios geográficos. Alteraciones litorales, la ría de Aveiro*. L. SCHALWALBACH. Lisboa 1918. Comenta J.D.C. 28-2-1918.
64. *Glaciario cuaternario en los Montes Ibéricos*. CARANDELL i GÓMEZ LLARENA. "Trabajos del Museo Nacional de Ciencias Geológicas". Serie Geología, n° 22. Comenta J.D.C. 6-6-1918.
65. *Nueva contribución a la glaciología de Gredos. Las Hoyuelas del Hornillo*. H. VILLAR. "Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural", Tom XVII. 1917. Comenta J.D.C. 28-2-1918.
66. *La estratigrafía del Moncayo*. GÓMEZ LLARENA. "Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural", Tom XVII, des. 1917. Comenta J.D.C. 28-2-1918.
67. *Ensayo de Coordinación cronológica de los tiempos cuaternarios*. CH. DEPERET. "Comptes Rendus de l'Académie des Sciences". Tom CLXVI. Comenta J.D.C. 18-7-1918.
68. *Geología y Paleontología de Alicante*. JIMÉNEZ DE CISNEROS. "Trabajos del Museo Geológico Nacional", Serie 21. Comenta J.D.C. 13-6-1918.
69. *Bosquejo geológico-histórico de la actual provincia de Almería*. J. GODOY RAMÍREZ. Edit. Sempere, Almería, 1917. Comenta J.D.C. 2-5-1918.
70. *Observaciones geológicas de la isla de Gomera*. "Trabajos del Museo Nacional de Ciencias Naturales". Serie geológica n° 23. Comenta J.D.C. 27-2-1919.
71. *El Cábrcio de la Sierra de Córdoba*. H. PANCHECO. "Comptes Rendus de l'Académie des Sciences". Tom CLXVI. p.p. 611-614. París, 1918. Comenta J.D.C. 18-7-1918.
72. *Sobre la existencia de grandes mantos de recubrimiento en la provincia de Cádiz*. L. GENTIL. "Comptes Rendus de l'Académie des Sciences". Tom CLXVI. p.p. 1 003 a 1 005. París 1918. Comenta J.D.C. 1-8-1918.
73. *Apuntes sobre los terrenos pliocénicos de*

Cataluña, J. ALMERA COMAS. Comenta J.D.C. 10-7-1919.

74. *El Mioceno marino de Muro*. GÓMEZ DE LLARENA. Comenta J.D.C. 16-10-1919.
- 74 bis. *Nuevas consideraciones sobre el problema de la Atlantis*. FERNÁNDEZ NAVARRO. "Rev. Real Academia de las Ciencias de Madrid". Tom XV, pp. 537-552. Madrid 1917. Comenta J.D.C. 4-4-1918.

Climatologia i biogeografia

75. *Los movimientos generales de la atmósfera*. GARRIGOU-LANGRANGE. "Comptes Rendus de l'Académie des Sciences". Tom CLXVII, p.p. 170-172. Comenta J.D.C. 17-10-1918.
76. *Estación pluviométrico-nival de Tcherrapunji*. ZIMMERMANN. "Annales de Géographie", any XXVII, París 1918. Comenta J.D.C. 24-10-1918.
77. *Resumen general de las observaciones efectuadas durante el año 1917 en el Observatorio Meteorológico de la Universidad de Valladolid*. L.G. FRADES. Comenta J.D.C. 16-5-1918.
78. *El clima de Francia*. REGELSERGER. "La Géographie". Tom XXXI n° 6, 8. Pàgs. 415-425. Any 1916-17. Comenta J.D.C. 2-5-1918.
79. *Trayectoria de las minas flotantes en el Atlántico Norte y en el Océano Glacial durante y después de la guerra*. S.A.S. ALBERT, príncep de Mònaco. "Comptes Rendus de l'Académie des Sciences". Tom CLXVII pp. 1.049-1.056. Comenta J.D.C. 10-4-1919.
80. *Los bosques de la parte sur del valle medio del Duero*. BLÁZQUEZ-JIMÉNEZ. "Boletín de la Real Sociedad Geográfica". Tom LX, pp. 114-136. Madrid 1918. Comenta J.D.C. 16-5-1918.
81. *Resumen de las observaciones efectuadas en las estaciones del Servicio Meteorológico español durante el año 1916*. Observatorio Central Meteorológico. Cinc volums. Madrid 1918. Comenta J.D.C. 14-11-1918.
82. *Anuario del Observatorio Meteorológico de Madrid*. Dirección General del Observatorio Meteorológico de Madrid. Comenta J.D.C. 24-1-1918.

Geografia de les nacionalitats

83. *Los elementos geográficos de la guerra*. C. VALLAUX i BRUNHES. "Rev. Scientia", vol. XXII, n° 70, feb. 1918, pp. 111-124. Comenta J.D.C. 14-3-1918.
84. *Las fronteras lingüísticas en Europa*. R.M. "Rev. La Nature", n° 2.312, 19-1-1918. Comenta J.D.C. 21-2-1918.
85. *La France de l'Est*. VIDAL DE LA BLACHE. Comenta J.D.C. 1-12-1917.
86. *Alsacia, Lorena y Europa*. L. GALLOIS. "The Geographical Review". Tom V, pàg. 333, Nova York, 1918. Comenta J.D.C. 26-12-1918.
87. *The Strategic Geography of the Great Power*. VAUGHAN CORNISH. Ed. George Philip & Son. Comenta J.D.C. 19-12-1918.
88. *Una nueva Geografía de Noruega*. CH. RABOT. "La Géographie", XXXI, n° 6, 8. Comenta J.D.C. 16-5-1918.
89. *Estudios marroquíes*. A. BLÁZQUEZ. "Boletín de la Real Sociedad Geográfica", "Rev. de Geografía Colonial y Mercantil". Tom XV, n° 2, feb. 1918. Comenta J.D.C. 25-4-1918.
90. *La zona de influencia española en Marruecos*. Descripción geográfica de Melilla, A. DEL VALLE. "Boletín de la

Real Sociedad Geográfica". Tom XV, pp. 201-242. 1918. Comenta J.D.C. 5-9-1918.

Demografia i Geografia econòmica

91. *El crecimiento de las ciudades americanas*, L.V. ROTH. "The Geographical Review", vol. V. Comenta J.D.C. 1-8-1918.
92. *La producción y el comercio de trigo*, A.B. "Boletín de la Real Sociedad Geográfica". "Rev. de Geografía Colonial y Mercantil". Tom XV, n° 2, març 1918. Comenta J.D.C. 9-5-1918.
93. *Las rutas aéreas a Australia*, GRIFFITH TAYLOR. "The Geographical Review", 1919. Comenta J.D.C. 3-7-1919.
94. *Geografía económica. Una salida de Suiza al mar*, L. VILLAT. Comentari sense firma. 17-7-1919.
95. *El saneamiento del canal del Panamá*, ROUBAUD. "Annales de Géographie", any XXVII, n° 145, gener 1918. Comenta J.D.C. 14-3-1918.
96. *Las cataratas de Trollhättan. Su desarrollo y su historia económica*, NORDENSKJÖLD. "Annales de Géographie", any XXVII, n° 117, pp. 227-230, París 1918. Comenta J.D.C. 19-12-1918.

Descobriments geogràfics

97. *Nueva expedición de Amundsen*. "The Geographical Review", tom V, pàg. 333, Nova York, 1918. Comenta J.D.C. 26-12-1918.
98. *Reciente expedición de Knud Rasmussen a la Groenlandia septentrional*. "Geographical Journal", tom LIII, pp. 52-60. Comenta J.D.C. 24-4-1919.
99. *Un desierto siberiano. La vida en el bajo Yenisei*, HALL, H.U. "The Geographical Review", vol. V, pp. 4-21, Nova York, 1918. Comenta J.D.C. 18-7-1918.
100. *La exploración hidrográfica de la costa de Siberia, en 1918, por el Ministerio de Marina ruso*, J. SCHOKALSKY. "Comptes Rendus de l'Académie des Sciences". Tom 167, pp. 778-779, nov. 1918. Comenta J.D.C. 30-1-1919.
101. *Impresiones y recuerdos de un viaje alrededor de África*, F.A. CASCOS. "Rev. La Lectura", any XVIII, n° 11, juliol 1918, Madrid. Comenta J.D.C. 24-10-1918.

Cartografia i Estadística

102. *Atlas de los alrededores de las estaciones, un apéndice de la toponimia ecuatorial*, T. CEL. Premier de la Missió Francesa del Servei Geogràfic. Comenta J.D.C. (Un Atlas interesante). 21-11-1918.
103. *El mapa de España*, G. VALENTI DE DORDE. "Rev. Madrid Científico", n° 942, 15-1-1918. Comenta J.D.C. 7-2-1918.
104. *Informe del Sr. Dor. de Instrucción Pública de la Mancomunidad de Cataluña y la Comisión del Cuerpo de Estado Mayor del Ejército para la formación y publicación de un mapa de Cataluña*. "Quaderns d'Estudi", gener, 1918, pp. 279-290. Barcelona. Comenta J.D.C. 11-4-1918.
105. *M.T.N. de Aldeaquemada 863, Marchena*

- 986, *Morón de la Frontera 1021, Montellano 1035, Arcos de la Frontera 1049, Málaga 1053, Cortes de la Frontera 1061, Marbella 1065, Coin 1066, Jimena de la Frontera 1071, Vejer de la Frontera 1073, Las Habas 1074, S. Roque 1075, Los Pajarres 1076, Tarifa 1077*. Comenta J.D.C. 9-5-1918.
106. *Dirección General del Instituto Geográfico, Hojas M.T.N. Ateca 437, Tarancón 607, La Roda 742*. Comenta J.D.C. 24-4-1919.
107. *Cosas notables de las localidades españolas en los cantares*, J. VERGARA. "Real Sociedad Geográfica". Comenta J.D.C. 28-3-1918.
108. *Anuario estadístico de España. Año III. 1916*. Dirección General del Instituto Geográfico y Estadístico. Comenta J.D.C. 17-1-1918.
109. *Censo de las ciudades y población europea de Marruecos*, ZIMMERMANN, "Annales de Géographie", n° 145, gener 1918. Comenta J.D.C. 21-3-1918.

Prehistòria

110. *Yacimiento paleolítico de Las Delicias (Madrid)*, OBERMAIER i WERNERT. "Memoria de la Real Sociedad Española de Historia Natural". Tom XI, pp. 5-35. Madrid 1918. Comenta J.D.C. 18-7-1918.
111. *Los caballos del Cuaternario Superior según el Arte paleolítico*, E. H. PACHECO. Comenta J.D.C. 24-4-1919.
112. *Los grabados de la cueva de Ponches*, E.H. PACHECO. Comisión de investigación paleontológica y prehistórica. Memòria n° 17. Madrid, 1917. Comenta J.D.C. 21-3-1918.
113. *Estudios de arte prehistórico. I Prospección de las pinturas rupestres de Morella la Vella. II Evolución de las ideas madres de la pintura rupestre*, E.H. PACHECO, "Rev. Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales". Tom XVI, n° 1. Comenta J.D.C. 11-7-1918.
114. *La caverna de Pefia de Cándamo (Asturias)*, E.H. PACHECO. Comenta J.D.C. 15-1-1920.
115. *Un yacimiento ibérico. Los Cenizales de Castromucho*, J. ANTÓN. "Revista Castellana". Any IV, n° 28, pp. 26-31. Valladolid. 1918. Comenta J.D.C. 14-4-1918.

Bibliografia rebuda no comentada

Geologia i Geomorfologia

116. *Acerca del origen de los mantos cobertores de Andalucía*, GENTIL. "Comptes Rendus de l'Académie des Sciences". París 1918. (2-1-1919).
117. *El interior de la Tierra según resulta de las investigaciones sismométricas*, V. INGLADA. (15-1-1920).
118. *Acerca de los silicatos españoles*, FERNÁNDEZ NAVARRO. (15-1-1920).

Geografia de les nacionalitats

119. *Obras más recientes sobre la Geografía de*

Marruecos. Ressenya bibliogràfica publicada el 7-8-1919. Inclou 25 cites. Cites d'autors espanyols:

Geografía de Marruecos, BERMÚDEZ REINA.
Geografía de Marruecos, CAMPO ANGULO.
Estudio geográfico político-militar sobre la zona española del Norte y Sur de Marruecos, DONOSO CORTÉS.
Estudios geográficos, Marruecos, MARTÍN PEINADOR.
La zone espagnole du Maroc, J. DANTIN CERECEDA. "Annales de Géographie", 1916.

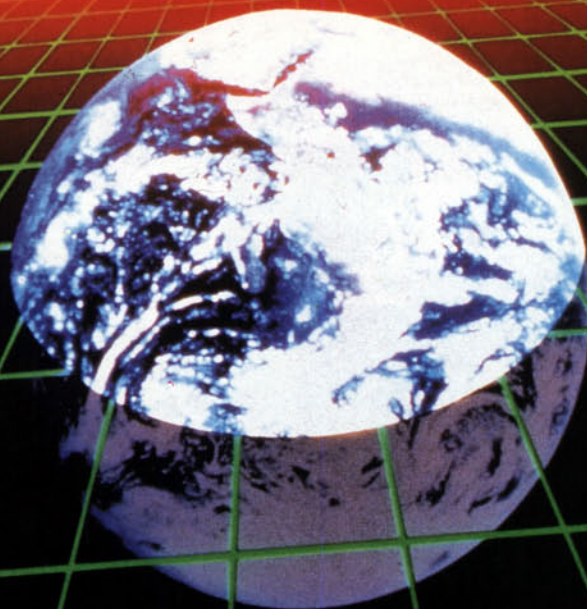
Demografia i Geografia econòmica

120. *Peticions de Geografia econòmica d'Espanya i del Marroc*. El diari publica una ressenya bibliogràfica. Cites d'autors espanyols:
Compendio de G. Económica, LÓPEZ SÁNCHEZ.
Id. id. MORENO LÓPEZ.
Id. id. MERINO.
Geografía comercial y estadística, VERGARA.
Geografía comercial del mundo, TORRENS MONER.

BIBLIOGRAFIA

- CAPEL, H.: *Filosofía y Ciencia en la Geografía contemporánea*. Ed. Barcanova, Barcelona 1981.
- CLAVAL, P.: *Evolución de la geografía humana*. Ed. Oikos-Tau, Barcelona, 1974.
- DANTIN CERECEDA, J.: *Resumen fisiográfico de la Península Ibérica*. C.S.I.C., Madrid, 1948. Primera edició de 1912.
- DANTIN CERECEDA, J.: *Evolución y concepto actual de la Geografía Moderna*. Memòria presentada a la Junta de Ampliación de Estudios. Madrid, 1915.
- DANTIN CERECEDA, J.: *Ensayo acerca de las regiones naturales de España*. C.S.I.C., Madrid, 1942. Primera edició de 1922.
- DANTIN CERECEDA, J.: *Geografía Moderna*. Ed. Calpe, Madrid, 1923.
- DANTIN CERECEDA, J.: *La Geografía y ciencias conexas en los Congresos del mundo portugués celebrados en 1940*. "Bol. Heal Soc. Geog.", número LXXVII.
- DESVOIS, J.M.: *La prensa en España (1900-1930)*. Ed. Siglo XXI, Madrid, 1977.
- DÍAZ, E.: *La filosofía social del krausismo español*. Madrid, "Cuadernos para el diálogo", 1973.
- GAVIRA, J.: *En memoria de Dantín Cereceda*. "Rev. Estudios Geográficos", número 16, Madrid 1944.
- MENÉNDEZ AMOR, J.: *El Dr. D. Juan Dantín Cereceda*. "Bol. Real Soc. Esp. de H. Natural". Tom XLVI. Any 1948.
- TERRÓN, E.: *Sociedad e ideología en los orígenes de la España contemporánea*. Madrid. Ed. Península, 1969.
- TUÑÓN DE LARA: *Medio siglo de cultura española (1885-1936)*. Ed. Tecnos, Madrid, 1973.

CAP ALTRE MATERIAL CARTOGRÀFIC ARRIBA TAN LLUNY

AGFA, mitjançant la seva Divisió de Sistemes Gràfics, ha anat desenvolupant el més ampli i sofisticat material per a la reproducció cartogràfica segons el avanços tecnològics que en aquest camp s'han succeït.

De la projecció ortogonal a mà s'ha passat a la fotografia per satèl·lit.

I, AGFA, un cop més, es col·loca, també dins d'aquest sector, a la capdavantera.

Les seves pel·lícules especials per a mapes i planells s'ajusten a qualsevol original, a tots els formats, a tota mena de maquinària i cobreixen totes les necessitats reprogràfiques industrials, oficines de dibuix, electrònica i cartografia, fotografia aèria i industrial, etc.

Qualitat es una paraula
de quatre lletres.

AGFA
DIVISIÓ SISTEMES GRÀFICS

Publicacions de la Generalitat de Catalunya Catàleg de llibres i publicacions periòdiques

Abril **87**

El volum editorial de la Generalitat arriba a quasi 750 títols, amb una àmplia temàtica que interessa sectors de públic també molt amplis. La Generalitat s'ha sentit amb el deure de facilitar l'accés immediat a uns

materials impresos, gràfics i fins i tot àudio-visuals i és per això que s'ha creat la Llibreria de la Generalitat instal·lada a la Rambla dels Estudis, 118. Aquest catàleg, que trobareu a l'esmentada llibreria i que podeu sol·licitar,

també, al vostre llibreter, us ofereix la possibilitat de conèixer les nostres publicacions i el seu contingut. I si preferiu rebre'l per correu, cal que ompliu la butlleta que hi ha al peu d'aquest anunci.

☐ Desitjo rebre gratuïtament el Catàleg de Publicacions de la Generalitat

Nom i cognoms

Adreça

CP i població

Data

Telèfon

Signatura

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència
Direcció General del
Diari Oficial i de Publicacions
Servei Central de Publicacions

Carrer del Bisbe, 4
08002 Barcelona
Telèfon (93)* 318 80 12